

УДК 378.937

**МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПЕДАГОГА
В ПАРАМЕТРАХ РЕЗУЛЬТАТИВНО-ЦІЛЬОВОЇ ДОМІНАНТИ
КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ**

Н.В. Кічук

*доктор педагогічних наук, професор,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

У статті висвітлюються деякі методичні аспекти проблеми формування у студентства позитивного педагогічного іміджу. Схарактеризовано феноменологію особистісно-професійного іміджу, окреслено науковий статус понять «конкурентоздатний педагог» і «позитивний імідж учителя», педагогічну стратегію формування у майбутніх учителів позитивного іміджу та етапність її втілення в сучасній вищій школі.

Ключові слова: *імідж, особистісно-професійний імідж учителя, педагогічна стратегія, позитивний імідж майбутнього педагога.*

Проблема якісної освіти ніколи не зникала з видноколу педагогічної науки і практики. За сучасних реалій, коли саме освіта визнана вирішальним чинником становлення країн із високорозвиненою економікою (А. Варночов, О. Локшина, В. Кремінь, С. Мельник, Л. Пуховська, Г. Романова та ін.), актуалізується увесь спектр питань, пов'язаних як із конкретизацією маркерів саме якісної вітчизняної освіти особистості в широкому соціально-економічному контексті (зокрема, європейських освітніх ландшафтів), так із визначенням параметрів саме *конкурентоздатного* педагога – вирішального чинника незворотності якісних новоутворень в освітній сфері.

Слід зауважити, що сучасні зміни стандартів у *вищезазначеному* ракурсі та перспективні стратегії (їх реалізація безпосередньо або опосередковано пов'язана із цілепокладанням та покроковим досягненням мети освіти, певного ланцюжка її системи) є предметом посиленої уваги не лише сучасних вітчизняних науковців (А. Богуш, О. Савченко, С. Сисоєва, С. Харченко та ін.). Йдеться про доробок видатних українських просвітян (зокрема, І. Франкові належить вислів: «Учителем школа стоїть»), про внесок теоретиків сучасної педагогічної науки (зокрема, за І. Зязюном, «буття педагога-майстра завжди технологічне в своєму виховному впливі на оточення [...] Майстерність робить педагога вільним за рахунок осмисленого оволодіння широким технологічним діапазоном, здатності до вибору стратегії (зовнішня свобода дій), наявності сили духу і волі (внутрішня свобода)»). Важко переоцінити досвід визнаних творчих педагогів-практиків (зокрема, на переконання директора «школи над Россю» народного вчителя України О. Захаренка, «школа хоч трохи має бути попереду розвитку суспільства і показувати шлях людству в часі і просторі»). Всі дослідники єдині у висновку, що саме особистісно-професійний профіль педагога великою мірою визначає «обличчя» соціуму через виключну впливовість на механізми збагачення його духовності, інтелектуальних ресурсів та здатності бути конкурентоспроможним на міжнародному ринку праці.

Чому саме освіта є тим «каталізатором перехрестя» інтересів усіх суб'єктів життєдіяльності? Насамперед, як нам видається, це обумовлено виключною функцією освіти. Так, установлено, що і кваліфікації або дипломи, й сертифікати, які засвідчують оволодіння певною освітою та навчанням, «надзвичайно важливі для всіх людей» [1, с. 5], бо впливають не лише на професійну діяльність і розвиток особистості, а й на її соціальний стан і кар'єрні уподобання, забезпечуючи позитивну динаміку її академічної мобільності.

Отже, формами розв'язання проблеми ефективного соціально-економічного розвитку країни в цілому, набуття соціумом цивілізаційних ознак лежить у площині освіти, де вирішальною є роль педагога. Отож, у сучасних умовах глобалізації на перший план виходить уся сукупність проблемних питань, пов'язаних із якісною підготовкою педагога, а в розрізі євроінтеграційних стандартів – у підсистемі «бакалавр-магістр».

Мета статті – розкриття деяких методичних ресурсів реалізації механізмів стимулювання процесу особистісно-професійного саморозвитку студентства як бази набуття належного іміджу та одного з вимірів конкурентоздатності.

Аналіз наукових джерел із іміджології та наук-партнерів (П. Берд, М. Кілошенко, В. Королько, Е. Семпсон, В. Шепіль та ін.), психолого-педагогічних засад формування іміджу саме вчителя (А. Галанів, Т. Довга, І. Зязюн, О. Петрищев, Н. Тарасевич, В. Черепанова та ін.) дає підстави окреслити найбільш рельєфні напрями досліджень. А це, по-перше, поглиблення наукових уявлень про педагогічну іміджологію; по-друге, йдеться про деталізацію наукового статусу поняття «імідж» з-поміж близьких (наприклад, особистісна і професійна ідентичність, педагогічний етикет, самоменеджмент, самопрезентація та ін.); по-третє, має місце визначення психолого-педагогічних основ самоіміджування – діяльності, спрямованої на створення власного іміджу. Маємо зауважити, що сучасне гуманітарне знання щодо феноменології імідж-портрета успішного педагога вже дозволяє конкретизувати усталені дослідницькі позиції в цьому плані; дослідники вже створили абрис успішної ділової людини сьогодення взагалі (Ж. А. Дарьо, В. Дюпре, А. Ковальчук, О. Лагода, К. Стеценко, П. Пост) та накопичили практико-орієнтовні педагогічні підходи щодо впливовості навчального виховного процесу вищої школи на формування у студентів особистісно-професійного іміджу та вироблення саме майбутніми педагогами стратегій самоіміджування. Натомість, як засвідчує практика, що є поширеною в сучасній вітчизняній вищій школі, педагогічні зусилля у вищеокресленій площині усіх учасників навчально-виховного процесу здійснюються, здебільшого, безсистемно й лише «попутно утримують» означені завдання у полі зору, розглядаючи формування у майбутніх педагогів професійного іміджу як «бажаного» аспекту і цього процесу, й культурно-освітнього середовища конкурентоспроможності вітчизняного вишу.

Дослідники, які вивчають сутнісні характеристики іміджу особистості, довели принаймні такі з них: індивідуальний імідж, по суті, виступає як проекція особистості; оскільки особистість є багатоскладовим явищем (хоча при цьому і має цілісний характер), то доцільно розглядати узгоджені між собою зовнішній, мовленнєвий, кінетичний імідж, імідж способу життя, діловий, телефонний, упредметнений та імідж середовища існування цієї особистості; особистісний імідж здебільшого репрезентують самоімідж, бажаний та необхідний іміджі; в основі особистісного іміджу покладено «зовнішні смислоутворюючі ознаки, тобто ті цінності, котрі людина несе світові та оточуючим» [2, с. 24].

Експериментальним шляхом встановлено, з одного боку, соціально-психологічне призначення іміджу саме педагога (тобто той символічний образ суб'єкта, який ним створюється у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії з іншими учасниками педагогічного процесу), а з іншого – правомірність розрізняти не лише загальний імідж і ситуативний його вияв у педагога, а й зростаючу вагу позитивного психотерапевтичного впливу цього образу на особистість вихованця [3]. Отож, нині освітянами по-новому оцінюється значущість положення класичної педагогічної науки (зокрема, думки А. Дістервега про «найбільш важливе явище в школі» – учителя, бо йдеться про «уособлений метод навчання, самовтілення принципу виховання»).

Ми виходили з того, що, дбаючи про формувальний вплив навчально-виховного процесу сучасного вишу на становлення позитивного іміджу майбутніх фахівців, варто зважати на ті соціально-педагогічні вимоги, які висуває ще й сьогодення у зазначеному плані. Отож, доцільно розрізняти сукупність базових характеристик позитивного іміджу саме сучасного вітчизняного педагога (висока професійна самооцінка, потреба у професійній самореалізації, відповідальне ставлення до професійних функцій, самодостатність і риси власної гідності, неупереджене ставлення до суб'єктів педагогічного процесу, толерантність, інтелігентність і т. ін.) й ті, котрі актуалізуються у зв'язку з новопосталими професійними завданнями. Так, нині, з огляду на пріоритетне завдання (в розрізі інших завдань) реформи нової української школи вирішальними видаються, зокрема, такі з них: розвиток креативного мислення вихованців, що вимагає відповідної грані в іміджі успішного педагога (ця ідея покладена в основу «Нобелівської премії для учителів» – Global Teacher Prize Ukraine; як відомо, в Україні цей конкурс триває третій рік); формування шкільної культури всієї спільноти, яке створює навчально-виховне середовище закладу освіти, що загострює потребу в такій важливій складовій позитивного іміджу сучасного педагога як здатність працювати в команді; розвиток у дітей вже в умовах школи першого ступеня іншомовної комунікативної компетентності, а це актуалізує таку грань позитивного іміджу вчителя, як досконале володіння іноземними мовами (наприклад, через створену в Україні Асоціацію інноваційної та цифрової освіти, використовуючи он-лайн платформу); враховуючи, що нова модель української школи має суттєву соціальну складову, а, відтак,

передбачає реорганізацію навчальної діяльності кожної дитини, адекватної її пізнавальним можливостям (і це постає як завдання, насамперед, учителя), то на перший план виводиться така грань його позитивного іміджу, як компетентність щодо інтеграції дітей з порушеннями психофізичного розвитку в соціум через упровадження інклюзивної освіти. До зазначеного додамо важливість такої складової позитивного іміджу педагога, обумовленої мультипрофільною моделлю навчання в новій українській школі, як усвідомлення (на рівні переконань) ваги STEM – освіти в сучасному інформаційному суспільстві та «уміння побачити проблему, гнучкості як уміння зрозуміти нову точку зору і стійкості у відтворюванні своєї позиції» [4, с. 153].

Отже, позитивний імідж сучасного педагога розглядається нами не як самоціль, а як важливий чинник розвитку у вихованців таких особистісних якостей, котрі, з одного боку, стимулюють їх бажання «вчитися впродовж життя», а з іншого – сприяють їхній конкурентоздатності, особистісно-професійній самореалізації, підтримуючи їх життєвий тонус на певному віковому етапі.

Відтак, принципово важливою є розробка педагогічної стратегії формування у майбутніх учителів позитивного іміджу вже у період професійного становлення в умовах вищої школи.

Аналіз наукового фонду в зазначеному ракурсі (І. Гриненко, А. Деркач, К. Дурай-Новакова, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, О. Мілеєв, О. Старостіна та ін.) засвідчує доцільність уважати конструктивними такі напрями розгортання окресленої педагогічної стратегії. По-перше, вироблення у студентів ціннісного ставлення до формування саме позитивного іміджу як особистісно-професійно важливої якості. Йдеться про акцент на спрямованість особистості студента, тобто той конструкт, що обумовлює мотиви, цілі, смисли, ідеали. Існує думка (О. Мілеєв) про важливість виховання у майбутніх педагогів «цінностей-чеснот», які «освячують» моральний і ціннісний їх вибір.

Слід зауважити, що ціннісно-смилова сфера особистості є предметом посиленої дослідницької уваги здебільшого психологів (М. Боришевський, З. Карпенко, Н. Лебідь, М. Шевчук та ін.). Зокрема, загально визнаними вважаються такі положення психологічної науки: ціннісні орієнтації виступають важливою особистісною характеристикою, оскільки вони є одночасно і психологічним підґрунтям, і рушійною силою її поведінки; це утворення об'єднує і об'єктивні, суб'єктивні, й соціальні чинники діяльності особистості. Отже, постає питання такого змісту: в який спосіб вищеозначене найбільш ефективно формується на основному етапі професійного становлення майбутнього педагога – в умовах вищої школи? Принагідно окреслимо вектор педагогічних зусиль – компетентнісний підхід, бо, за висновками науковців (зокрема, В. Чайки), саме він призначений створити відповідні умови у вищій школі для самоорганізації діяльності майбутнього педагога та розвитку його творчих можливостей.

По-друге, аналіз педагогічних джерел засвідчив ще й правомірність такого узагальнення: важливим критерієм готовності фахівця до професійної діяльності виступає його здатність до самодіагностики, саморозвитку, самокорекції; професійне ж самовиховання є важливою складовою професійної компетентності. Дослідно-експериментальним шляхом уже визначені деякі напрями реалізації методичних ресурсів у вищеокресленій площині: на практичних заняттях із психолого-педагогічного циклу навчальних курсів стимулювати інтерес студентів до аналізу проблемних педагогічних ситуацій, забезпечувати їх занурення у ділові ігри та участь у «брейн-рингу», «відкритому мікрофоні»; активізувати їх навчально-професійну діяльність – базу вільного вибору професійної позиції із подальшим самоаналізом вчинених дій тощо. До того ж установленою є етапність педагогічної технології розвитку у студентів здатності до професійного самовиховання (мотиваційно-діагностичний, навчально-діяльнісний, аналітико-результативний), ядром якої виступають змістові модулі елективного курсу «Професійне самовиховання майбутнього вчителя» [5].

Водночас і науковці, й практики нині єдині у визнанні того, що позитивний імідж як складний і динамічний конструкт має ключовим «інноваційність» особистості, а тому актуалізується потреба в «інноваційній педагогіці»; остання й спроможна системно формувати у студента «критичне мислення і творче ставлення до праці» [6, с. 129].

Таким убачається ресурс вітчизняної педагогічної науки і практики задля її європейської інституалізації за параметрами підготовки конкурентоздатного вчителя – фахівця, якого

характеризує позитивний особистісно-професійний імідж. Означене й доречно осмислювати як базовий методичний концепт.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо в упровадженні педагогічної технології професійної підготовки вчителя, конструктивність якої видається за можливе відстежувати принаймні за двома вимірами: спроможність максимально повно відобразити фахову специфіку майбутнього педагога, а також необхідний і достатній ступінь результативності у підсистемі «бакалавр – магістр».

1. Професійні стандарти кваліфікації у країнах з високо розвинутою економікою: [монографія] / За наук.ред. Л. П. Пуховської – К. : НВП Поліграфсервіс, 2014. – 176 с.
2. Довга Т. Імідж сучасного вчителя: [навч.-метод. посіб.] / Т. Довга. – Кіровоград : ПП «Ексклюзив – Систем», 2014. – 144 с.
3. Філатова Л. Формування позитивного іміджу сучасного вчителя початкової школи / Л. Філатова // Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі: матеріали III Міжнародного конгресу. – Одеса, 2017. – С. 208-209.
4. Мельник І. Сучасні підходи до STEM-навчання в університетській освіті / І. Мельник., Н. Задерей, Г. Нефсодова // Scientific journal, Virtus, February. – № 5, 2016. – P. 152-155.
5. Постолок М. І. Формування умінь і навичок професійного самовиховання майбутніх педагогів / М. І. Постолок // Науковий вісник Чернівецького університету : Педагогіка і психологія. – Чернівці, 2007. – Вип. 424. – С. 118-122.
6. Філософсько-методологічні засади підвищення якості вищої освіти України: Європейський вимір: [кол. монографія] / кер. авт. кол. В. Андрущенко. – К. : Пед. думка, 2012. – 220 с.

Кичук Н. В. Методические основы формирования имиджа педагога в параметрах результативно-целевой доминанты компетентного подхода.

В статье освещаются некоторые методические аспекты проблемы формирования у студенчества положительного педагогического имиджа. Охарактеризована феноменология личностно-профессионального имиджа, обозначен научный статус понятий «конкурентоспособный педагог» и «положительный имидж учителя». Определена педагогическая стратегия формирования у будущих учителей положительного имиджа и этапность ее воплощения в современной высшей школе.

Ключевые слова: имидж, личностно-профессиональный имидж учителя, педагогическая стратегия, положительный имидж будущего педагога.

Kichuk N. V. Methodical foundations of the teacher's image formation in the parameters of the effectively-targeted dominant of the competent approach.

The article reveals some methodical aspects of the problem of forming a positive pedagogical image among students. The phenomenology of personality-professional image is characterized, the scientific status of such concepts as «competitive teacher» and «positive image of the teacher» is defined. The pedagogical strategy of forming a positive image of future teachers and the stages of its implementation in modern higher school are outlined

Key words: image, personal and professional image of the teacher, pedagogical strategy, positive image of the future teacher.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Цокур О.С.